

PIHTIPUDAS
Saparoniemi N ja Saparoniemi E

Kivikautisten
asuinpaikkojen
koekaivaus 2004

Miikka Kumpulainen
Mirja Miettinen

Pihtipudas, Saparoniemi N ja E
Kivikautisten asuinpaikkojen koekaivaus 2004

Kunta:	Pihtipudas
Kylä:	Pihtipudas
Tila:	Niemenhäikkä
Maanomistajat:	Pihtiputaan kunta, 44800 Pihtipudas
Kiinteistötunnus	601 404 00210205
Peruskartta	3312 05 ILOSJOKI
	Saparoniemi E: p 7026580, i 343198, z n. 111-115
	Saparoniemi N: p 7026580, i 3431920, z 115
MJrekisteri	601 01 0003, 601 01 0004
Kohde:	Pihtipudas, inv. 1964 n:ot 6 ja 7; inv. 1996 n:ot 3 ja 4
Koekaivauslöydöt	KM 35090

Aiemmat löydöt alueelta:

KM 16653   diar. 20.5.1966 inventointilöytöjä v:lta 1964

Aiemmat tutkimukset:

1964	Inventointi 1964	Leena Roine
1993	tarkastus 1993	Mirja Miettinen
1996	Inventointi 1996	Timo Jussila/Mikroliitti Oy

Kirjallisuusviitteitä:

Mirja Miettinen   Pihtiputaan esihistoriaa.Pihtiputaan kirja II. 2000.

Kaivauskertomukseen kuuluvat valokuvat:

Negatiivit nro	135 849-135 861	<i>KUVAKORTIT 17-21</i>
Diat nro	55683-55687	

JOHDANTO

Pihtiputaan Niemenharjun kaakkoiskärjessä olevilla asuinpaikoiksi luokitelluilla muinaisjäännöskohteilla Saparoniemi E ja Saparoniemi N tehtiin koekaivauksia 28.6-2.7.2004 yhteistyössä Museoviraston, Keski-Suomen Museon ja Pihtipudas-Seuran kanssa. Kaivauksenjohtajina olivat yli-intendentti Mirja Miettinen museovirastosta ja amanuenssi Miikka Kumpulainen Keski-Suomen museosta. Kaivajina oli 10-20 Pihtipudas-seuran organisoimaa paikallista harrastajaa.

Koekaivaus oli ensimmäinen osa Museoviraston ja Keski-Suomen museon yhteistyöprojektia, jossa tarkoituksena on selvittää varhaisen ihmistoiminnan jälkiä Pihtiputaan Niemenharjulla. Lukuunottamatta vuosien 1964 ja 1996 inventointeja kohteilla ja koko Niemenharjun alueella ei ole tehty arkeologisia tutkimuksia. Tutkimuksellisesti alue on kuitenkin tärkeä, sillä Saparoniemen Karvalammesta 1990-luvulla tehty siitepölyanalyysi osoittaa satunnaisia viljakasvien siitepölyjä jo kivikauden lopulla ja jatkuvaa viljelyä ajanlaskun alusta lähtien. Myös historiallisen ajan asutus Niemenharjulla kuuluu Pihtiputaan vanhimpiin.

YMPÄRISTÖ

Saparoniemi on Pihtiputaan kirkolta kaakkoon suuntautuvan runsaat 4 km pitkän Niemenharjun kaakkoisin pää, jossa paikoin kapea ja jyrkkärinteinen harju levenee laakeaksi niemeksi. Pääosa Koliman länsirannalla olevaa Saparoniemeä on mäntymetsää, etelä- ja lounaisrannalla on pari asuttua tilaa sekä useita mökkejä. Niemen itäkärjessä oleva Niemenhäikän uimaranta on kunnan maalla ja sinne on tehty äskettäin uusi pukukoppi ja käymälä. Äärimmäinen kärki – häikkä- on veteen jatkuva kapea hiekkasärkkä, jonka muoto ja suunta muuttelevat Koliman virtausten mukaan.

Saparoniemen pohjoisranta on matalaa Niemenhäikkää lukuunottamatta jyrkähköä eroosioaltista hiekkaista törmärantaa, niemen eteläpuoli laakeampaa. Niemen keskellä on moreeniesiintymä, josta on otettu maa-ainesta, mutta kuoppa näyttää nyt jääneen käytöstä. Niemen kärkeen vievä tie, josta erkaneer haara etelään taloihin ja mökeille, päättyy Niemenhäikän uimarannalle.

Lähimmät tunnetut kiinteät muinaisjäännökset ovat v.1996 inventoinnissa todetut Niemenharjun tanssilavan eteläpuolella oleva laajahko kivikautinen asuinpaikka Pihtipudas 58, sekä Niemen talon pihapiirissä oleva asuinpaikka Pihtipudas 57.

4

Kauempaa Niemenharjulta on 1964 inventoinnissa todettu asuinpaikkakohde Pihtipudas 5, ent. kunnalliskodin vierestä pellolta. Muista lähikohteista voi mainita Saporoniemestä etelään Kolimassa olevan Lylysaaren länsirannalla sijaitsevan kivikautisen asuinpaikan, Pihtipudas 49 (kaivaukset 1995-1996). Läheisessä Koliman Hämeensaareissa on kivikautis-rautakautinen asuinpaikka sekä ilm. hist. ajan kiuasröykkiö, kohde Pihtipudas 42 (kaivaukset 1991-1992). Saporonientä vastapäätä pohjoiskoillisessa olevassa Vaaksianniemessä on kaksi matalaa, tutkimatonta lapinrauniota, kohde Pihtipudas 53. .

KOEKAIVAUS

Koekaivaus toteutettiin kuopituksena kahdella 1964 todetulla asuinpaikoiksi luokitellulla kohteella Saporoniemmen kaakkoisimmassa kärjessä uimarannan alueella ja sinne vievän tien varrella. Tutkimuksia varten tehtiin metsään kolme koekuopituslinjaa, yhteensä 270 m (ks kaivauksen yleiskartta). Linjat suunnattiin sekä maastossa näkyviä rantaterasseja vastaan että alimman selvästi erottuvan terassin suuntaisesti. Koekuoppia kaivettiin yhteensä 30 kpl (kooltaan 0,5m x 0,5m ja 1x1 m). Kuopat olivat pääasiassa 10 m välein, mutta ne ,samoin kuin linjat pyrittiin sijoittamaan kuitenkin niin, että puustoa ei jouduttu kaatamaan. Linjoille kaivettiin 27 kuoppaa ja näiden lisäksi tutkittiin erikseen maastossa näkyviä kolmea painannetta. Ne kuopista, jossa havaittiin anomalioita tai löytöjä laajennettiin. Siten koekuopasta useaan kertaan laajennettu ”pääkaivausalue” A käsitti 16 yhteensä 16 m² , alueet B ja C olivat 3 ja 2 m² , painanteisiin tehdyt koeajat D, E ja F olivat 2,4 m², 5,2m² ja 2 m² suuruisia. Kaikkiaan tutkittiin 30,6 m²

Koekuopat kaivettiin lastoilla 10 cm kerroksina. Pääosa maasta seulottiin Miikka Kumpulaisen kehittämällä ”seulontapöydällä”, mikä tarkoitti märän ja paakuuntuneen hiekan tarkastamista uudelleen lastoilla jalustalla olevan vanerilevyn päällä . Normaali seulominen ei satekesän läpeensä kostuttamassa hiekassa olisikaan onnistunut kunnolla. Jonkin verran maata seulottiin myös käsiseuloilla ja pienillä keittiöseuloilla mm. alueella A ja B. Kuoppien löydöt otettiin kuopista talteen yhtenä kerroksena. Alueella A useiden laajentamisien takia löydöt yhdistettiin yhdeksi yksiköksi (A), osassa aluetta talteen ottaminen tehtiin 10 cm:n kerroksina.

Yleiskartan lisäksi detaljikarttoja piirrettiin vain painanteisiin kaivettujen koeojien D ja E leikkauksista. Pääkaivausalueelta A ei tullut esille rakenteita tai muuta piirtämällä dokumentoitavaa. Kuopat kaivettiin puhtaaseen maahan asti, vähintään selvästi luontaisen rikastumiskerroksen alle, n 20-30 cm:iin. Kaivauksen jälkeen kaikki kuopat täytettiin ja peitettiin turpeilla.

Paikan korkeus vaaittiin uimarannalta Koliman pinnasta (111,1 m). Korkeus törmän päällä tien ja kuoppalinjan leikkauksessa alueen A tasolla oli 116.58 m . Koekuopat D ja E olivat myös 116-117 m korkeudella.

TULOKSIA

Koordinaattipisteen osoittamalta uimarannalla sijaisevalta Saparoniemi E alueelta ei kuopituksessa löytynyt mitään esihistorialliseen asuinpaikkaan viittaavaa tai merkkejä nykyaikaa vanhemmasta ihmistoiminnasta. Uimaranta on luontaisesti hienoa hiekkaa, mutta rantaan vievälle tielle on tuotu karkeampaa materiaalia, eikä tien pinta ja siihen liittyvät autoille tehdyt levennykset ole enää siinä kunnossa josta on mainittu v.1964 inventointikertomuksessa. Kuopituksesta huolimatta jäi epäselväksi, onko kysymyksessä lainkaan asuinpaikka. Myöskään avoimelta rantahiekalta tai vesirajasta ei tarkasteluista huolimatta löydetty kvartseja, joita Jussila mainitsee havainneensa v 1996. Asuinpaikkalöytöjä ei liioin näkynyt uimarannalta etelään vievällä, rannan suuntaisella, kankaalle syntyneellä tiellä tai Kirkkolahden poukaman rantahiekassa, ainoissa kohdissa, jossa paljaana olevaa maanpintaa saattoi tarkastella.

Saparoniemi N kohdetta tarkoittava koordinaattipiste on n 115 m korkeudella olevan ja maastossa erottuvan alimman muinaisen rantatörmän poikki kulkevan tien kohdalla. Törmälle tehdyissä koekuopissa oli heti tien etelä/lounaispuolella värjäätynyttä maata, jota näkyi hiukan myös tien pinnassa. Törmälle aivan tien vierestä alkaen avattiin useampana laajenuksena kaikkiaan 16 m² alue (alue A). Sen punertavanruskeaksi värjäätynneestä likamaasta maasta löytyi runsaasti palaneita luunsiruja 343 g, pääosaksi pieniä paloja, jonkin verran kvartseja, hiotun kiviesineen katkelma sekä pieni nuppipäinen riipushioin. Kiinteitä rakenteita ei löydetty, vain muutamia yksittäisiä palaneita kiviä, mutta ei hiiliesiintymiä, joka olisi selkeästi kuulunut kulttuurikerrokseen. Värjäntymät eivät myöskään olleet selvärajaisia

eivätkä dokumentoitavissa. Löytöjä tuli jonkinverran esille heti 5-10 cm paksun turpeen ja sen alla olevan 2-5 cm huuhtoutumiskerroksen alta. Niissä osissa, joissa löydöt saatiin talteen kerroksina, oli havaittavissa, että pääosa löydöistä oli kerroksessa 2, eli n 15-20 cm pinnasta ja vähenivät ja loppuivat syvemmällä . Yhtenäistä kulttuurikerrosta ei alueella ollut, vaan värjäytynyttä maata oli eniten tien reunan lähellä olevien mäntyjen juurten ympäristössä (ks. kuvat).

Tien koillispuolelle avattiin linjalla useampia koekuoppia, joista kahta koekuoppaa B ja C hiukan laajennettiin. Niistä alue B:ssä oli vain heikosti värjäätynyttä maata, jossa palanutta luuta pieninä siruina (yht. 16 g) ja kvartsia. Alueelta esille tullut kivikko koostui hajanaisena rykelmänä olevista ja osaksi rapautuneista pikkukivistä. Se oli vailla rakenteellisia piirteitä ja ilmeisesti luontaiseen rantamuodostumaan liittyvä. C alue oli löydötön.

Kauempana kankaalla oli kolmeen matalaan painanteeseen tehdyissä kuojissa D,E ja F hiiltä ja likamaata. Näistä koeoja D oli pohjois-etelä suuntainen ja leikkasi likamaakuopan, jossa oli voimakkaat orgaanisen aineksen aiheuttamat värjäymäkerrokset. Kuopassa ei ollut luuta/luusilppua , eteläpäässä n 60 cm syvyydeltä löytyi puhtaasta hiekasta kaksi kvartsia. Kuopan yläpinnassa turpeen alla oli voimakas n. 8 cm paksuinen huuhtoutumiskerros, jonka alta orgaanisen aineksen värjäämät hiekkakerrokset alkoivat. Koeojan koko oli pituus 4 m , leveys 0,6 m ja syvyys enimmillään 2m ; kokonaispinta-ala 2,4 m².

Kuoppa ei voine olla muinainen jätekuoppa/tunkio, koska sellaisissa lähes säännönmukainen luuaineisto puuttuu Kuopan melkoisen korkeasta iästä kertoo suhteellisen voimakas huuhtoutumiskerros, jonka perusteella se lienee ainakin muutaman vuosisadan ikäinen.

Koeoja E oli länsi-itä suuntainen ja kaivettiin maastossa erottuvan matalan painanteen poikki. Pieneksi hiilimiiluksi tai tervahaudaksi tulkittavassa muodostumassa oli profiilileikkauksessa kolme erillistä vahvaa hiilen ja noen värjäämää käyttökerrosta, joista vanhin oli ollut laakein ja matalin. Nuoremmat kerrokset olivat aina vanhempaa kapeampia ja syvempiä, jonka takia hiilimiilun syvimmissä kohdassa olleet hiilet ilmeisestikin ovat nuorimpia. Näistä hiilistä otettiin näyte C14-ajoitusta varten. Pintaturpeen alla näkynyt ohut n 3 mm vahvuinen

huuhtoutumiskerros viittaisi suhteellisen myöhäiseen ikään. Oja oli löydötön. Koeojan pituus oli 5,20m , leveys 1m ja syvyys 1 m, pinta-ala 5,20m²

Koeoja F oli painanteessa, joka osoittautui lahonneen kannon jättämäksi kuopaksi. Oja oli löydötön. Ojan koko oli 2m x 1m eli 2 m².

YHTEENVETO

Koekaivetuista kohteista Saparoniemi E:n luonne jäi epäselväksi. On mahdollista, että v 1964 inventoinnissa n 30 m rannasta havaitut kulttuurimaaläiskät, kvartsit ja palaneet kivet tien pinnassa todella indikoivat uimarannan alueella olevaa/ollutta asuinpaikkaa. Siitä ei kuitenkaan todettu merkkejä näiden koekaivausten yhteydessä ei myöskään kaivausten aikana ympäröivää maastoa tarkasteltaessa. On myös ilmeistä että tielle on tuotu karkeampaa maainesta jolloin asuinpaikkamerkit olisivat peittyneet.

Kohteessa Saparoniemi N oli sensijaan mahdollista tarkentaa kulttuurikerroksen ja löytöjen rajautuminen selvästi n 115 m yläpuolella olevalle terassille. Kovin tarkasti kulttuurikerroksen ja löytöalueen laajuutta ei kuitenkaan saatu rajattua. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että asuinpaikka muodostaa tyypillisesti terassin ja muinaisen rannan suuntaisen kapean vyöhykkeen. Nyt kuopituksessa todetun löytöalueen pituus oli n 50-60 m ja leveys arviolta 20-30 m. On kuitenkin otettava huomioon, että kuopitus käsitti vain osan em. terassia, eikä tällä kertaa ollut mahdollista selvittää, onko mahdollisesti muuallakin samalla törmällä kulttuurimata ja löytökeskittymiä. Maastollisesti ja korkeuskäyrien puolesta sopivia kohtia alueella kyllä näyttäisi olevan. Ei myöskään ollut mahdollista kuopittaa maastossa ylempänä (117-120 m korkeuksilla) erottuvia rantamuodostumia asuinpaikkalöytöjen toteamiseksi. Todettakoon ,että saman vesistön piiriin kuuluvien Pihtiputaalta ennestään tunnettujen asuinpaikkojen, kuten Madenevan ja läheisen Lylysaaren alimmat löydöt ovat n. 115 m, ylimmät 117,5-119 m korkeudelta. Tämänkin perusteella Saparoniemen ehjässä maastossa saattaa olla useita löytymättömiä asuinpaikkoja. Niiden toteaminen on mahdollista vain systemaattisella ja tarpeeksi tiheällä koekuopituksella.

Saparoniemen etelärannan asukailta käytiin kaivausten aikana tiedustelemassa mahdollisia löytöjä ja havaintoja , kuitenkin tuloksetta.

Saparoniemi N asuinpaikan ajoitus on toistaiseksi avoin, sillä löytöaineistossa ei ole tarkemmin ajoittavaa aineistoa. Luusirut , kvartsit ja kiviesinesirpaleet ovat kivikauden asuinpaikoilla tavallisia löytöjä. Paikan korkeuden ohella ainoastaan pieni nuppipäinen riipushioin voi antaa vihjeen asutuksen ajoittumisesta todennäköisimmin kivikauden loppupuolelle.

Koeojista esille tulleet likamaakuoppa ja hiilimiilu/tervahauta ovat ilmeisesti esihistoriallista aikaa nuorempia, mutta kuinka paljon jää avoimeksi.

Helsingissä 26.5.2005

Mirja Miettinen

Pihtipudas, Saparoniemi N, koekaivaus 2004,

NEGATIIVILUETTELO

kuv. Mirja Miettinen/Museovirasto 2004

135 849 likamaakuopan leikkaus koekuopassa D

135 850 kaivausporukka kuoppien täyttämisen jälkeen löhtötunnelmissa

135851-135852 yleiskuva kaivausalueesta A, lännestä

135 853 hiilimiilun leikkaus koekuopassa E

135 854 Miikka Kumpulainen K-S museosta dokumentoi hiilimiilun leikkausta koekuopassa E

135 855 hajanainen kiveys alueella B koostui osaksi rapautuneista pikkukivistä; liesikiveyksestä ei kuitenkaan ollut kysymys.

135 856-135 858 ja

135 861,135 859 kaivausalue A sijaitsi 115 m:n terassilla, yleiskuvat lounaasta

135 860 kaivausalue B sijaitsi aivat 115 m:n törmän reunalla, Eerik Tirkkonen kaivaa.

Pihtipudas, Saparoniemi 2004**DIALUETTELO**

kuv. Mirja Miettinen/Museovirasto 2004

- 55863 Yleiskuva Niemenhäikkään vievältä tieltä 115 m törmän päältä.,NW:sta
- 55864 Yleiskuva Niemenhäikkään uimarannan ja Saparoniemi E:n alueelta, NW:sta.
- 55865 koekuopitusta 115 m terassilla, kuva S:sta
- 55866 ”pääkaivausalue” A tien eteläpuolella, 115 m terassilla, kuva S:sta
- 55867 Alueen B hajanaista pikkukiveystä, kuva S:sta.

Pihtipudas, Saparoniemi 2004**KARTTALUETTELO**

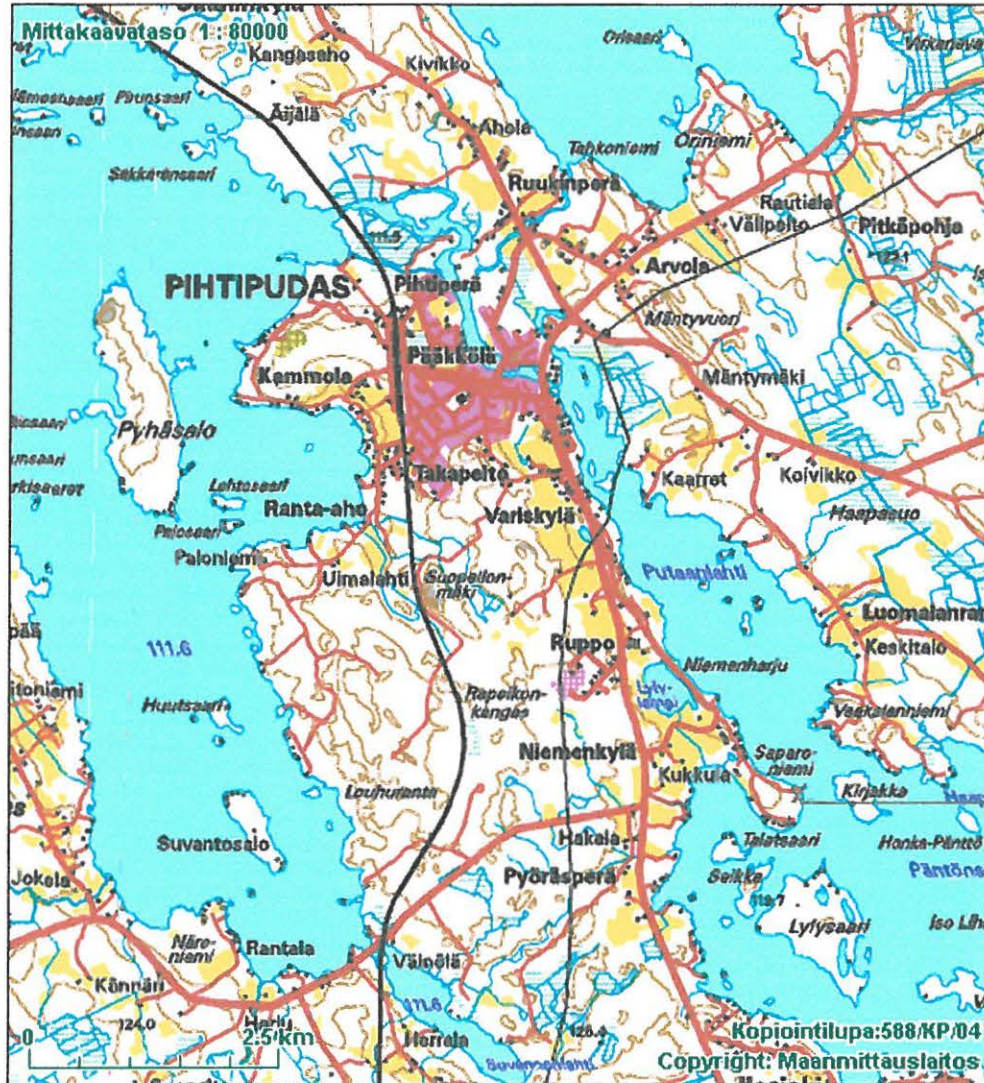
yleiskarttatuloste	1: 80 000	A. 12
Yleiskarttatuloste/peruskartta	1: 16 000	A. 13
Kaivauksen yleiskartta	1: 5000	A. 14
Koeoja D, länsiseinän leikkaus	1: 20	A. 15
Koeoja E, pohjoisseinän leikkaus	1: 20	A. 16

1.12

suomeksi ruotsiksi

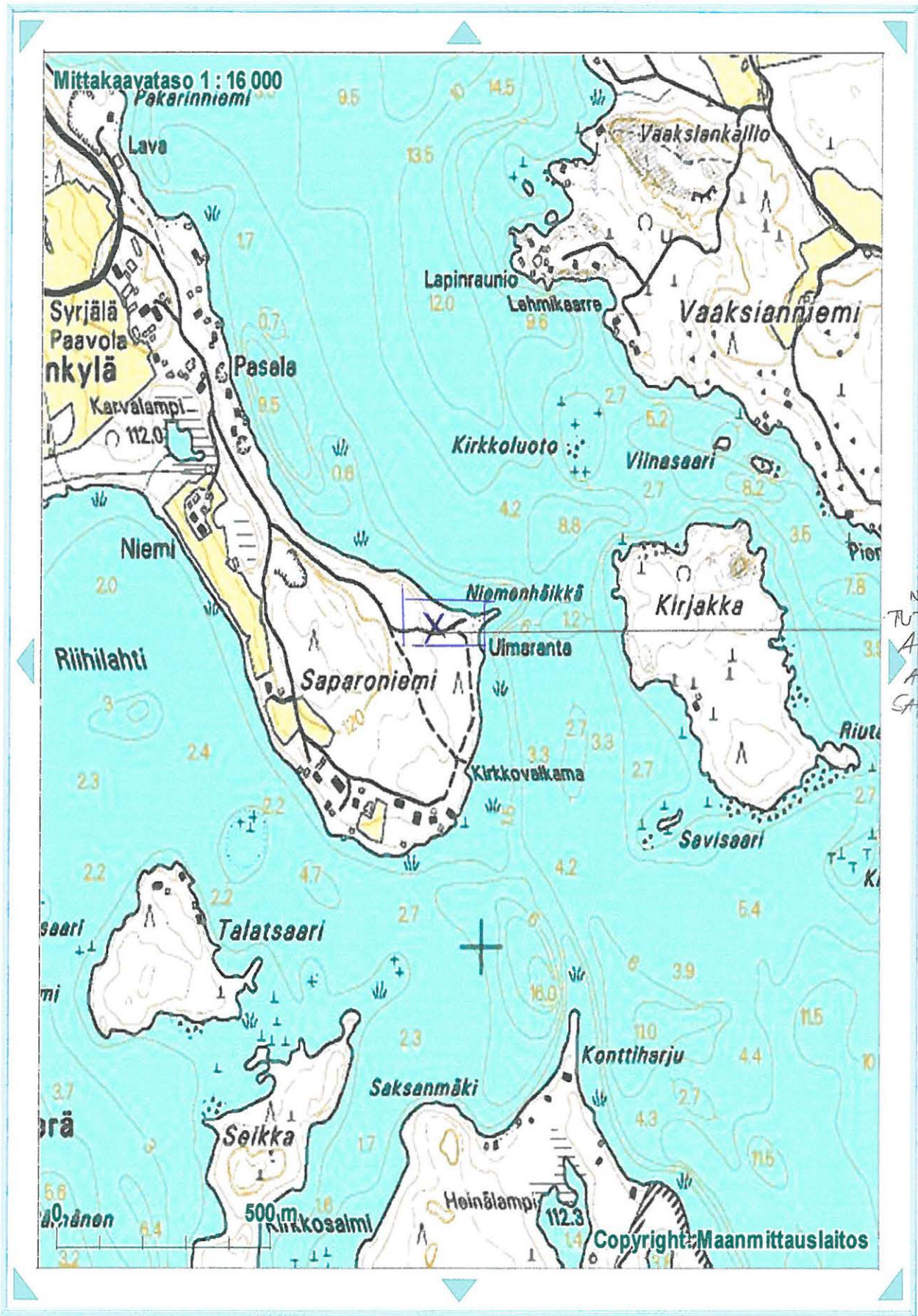
MAANMITTAUSLAITOS - KARTTAPAIKKA 25.05.2005

Karttatuloste

SATAKUNNAN
TUTKIVUOSALUE

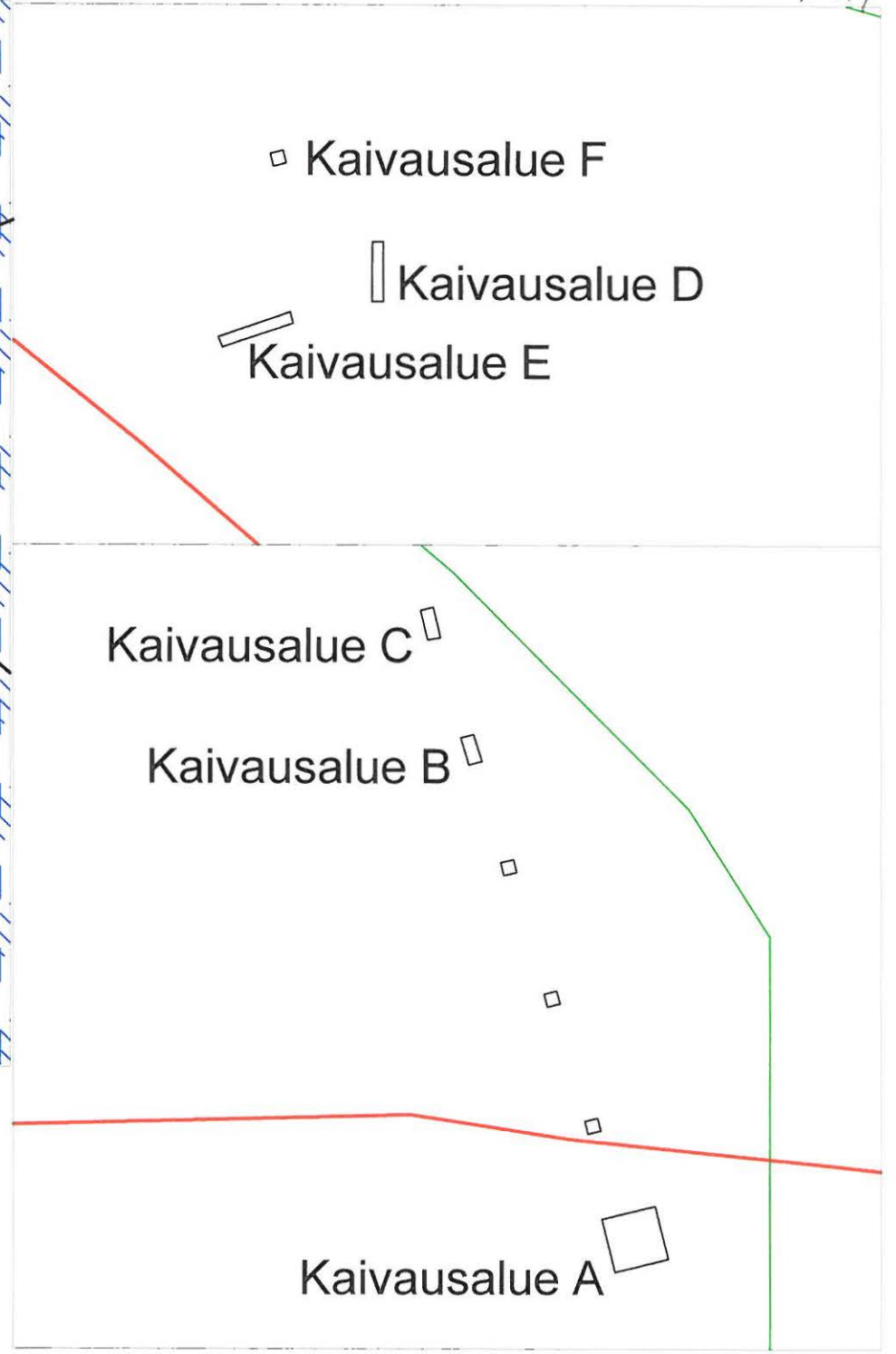
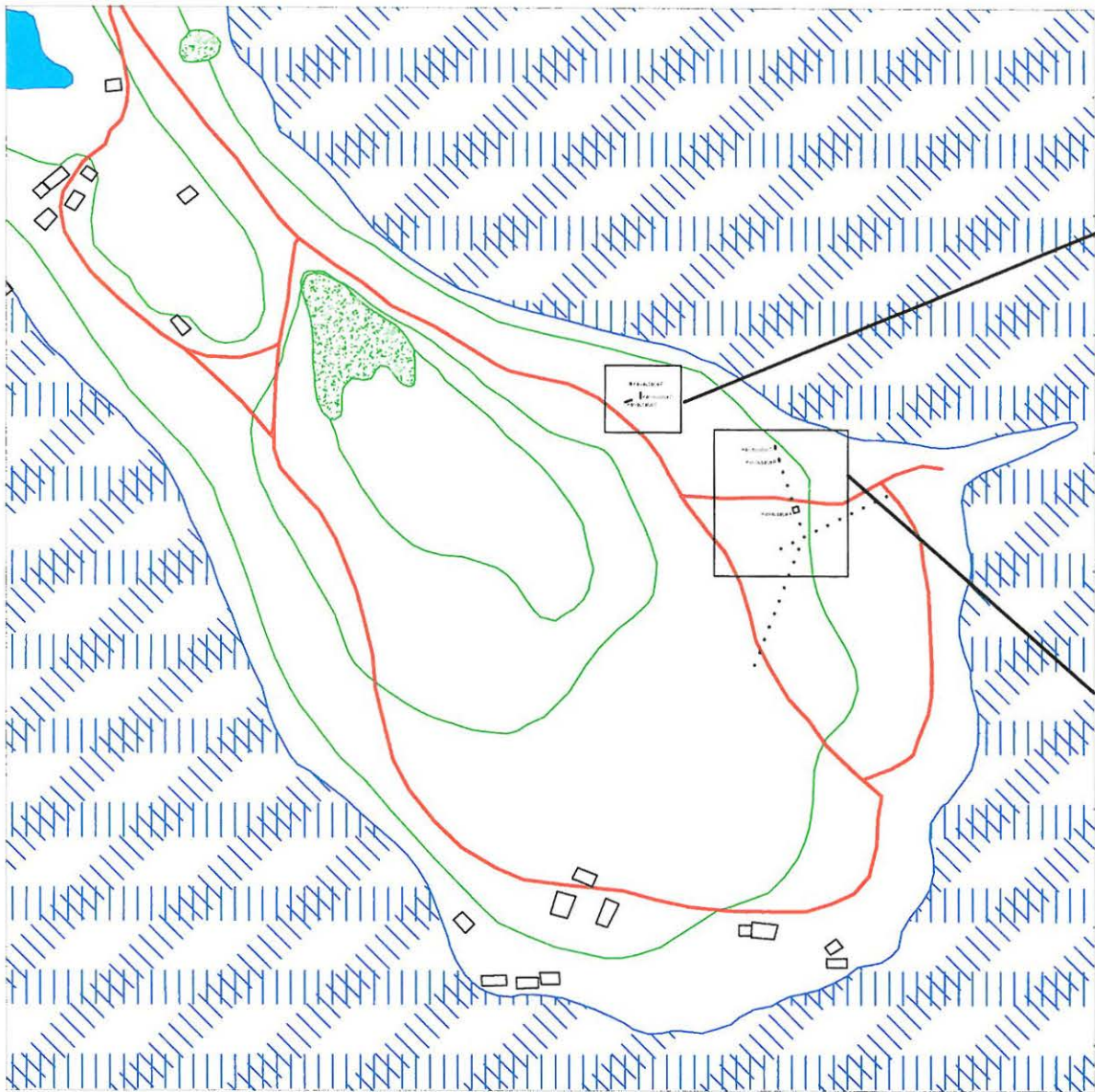

Osoita uuden kartan keskikohta

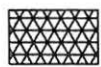
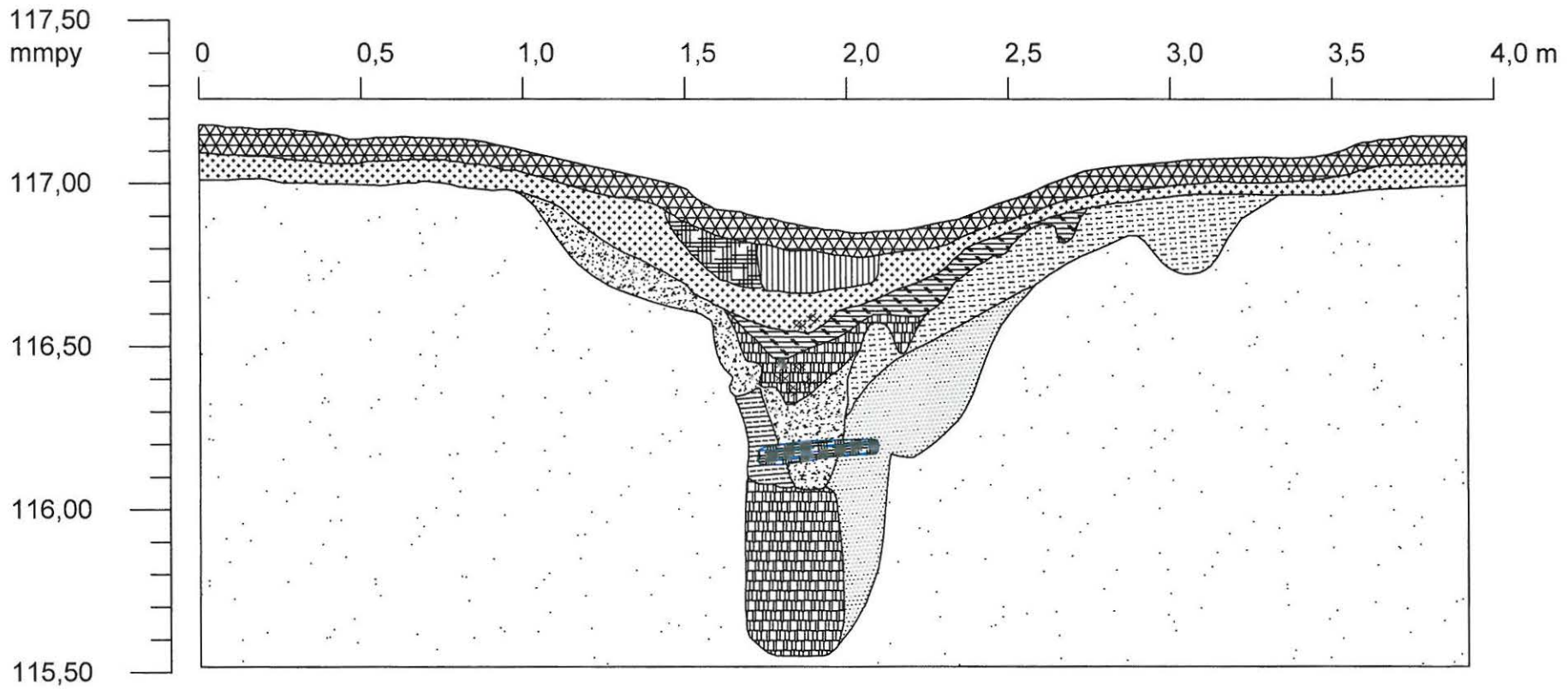
X(P): 7027591 Y(I): 3431543

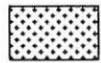

PIHTIPUDAS SAPARONIEMI 2004 MIRJA MIETTINEN	Yleiskartta
MITTAUSDOKUMENTOINTI MIIKKA KUMPULAINEN	MK 1:5000 Kartta no. 1

A.15

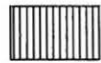
Turve

Huuhtoutumiskerros

Tumma ruskeanpunertava hieno hiekka

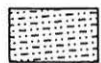
Koekuoppa

Hiilikerros

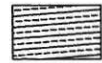
Ruskea likainen keskikarkea hiekka

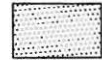
Punertava hieno hiekka

Tummanruskea orgaanissekoitteinen hiekka

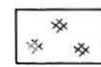
Tummanruskea hieno hiekka

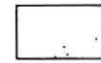
Kellertävän ruskea hieno hiekka

Hiiltynyt puu

Hiili

Koskematon luonnollinen hiekka

PIHTIPUDAS
SAPARONIEMI 2004
MIRJA MIETTINEN

Koeaja D, länsiseinämän leikkaus

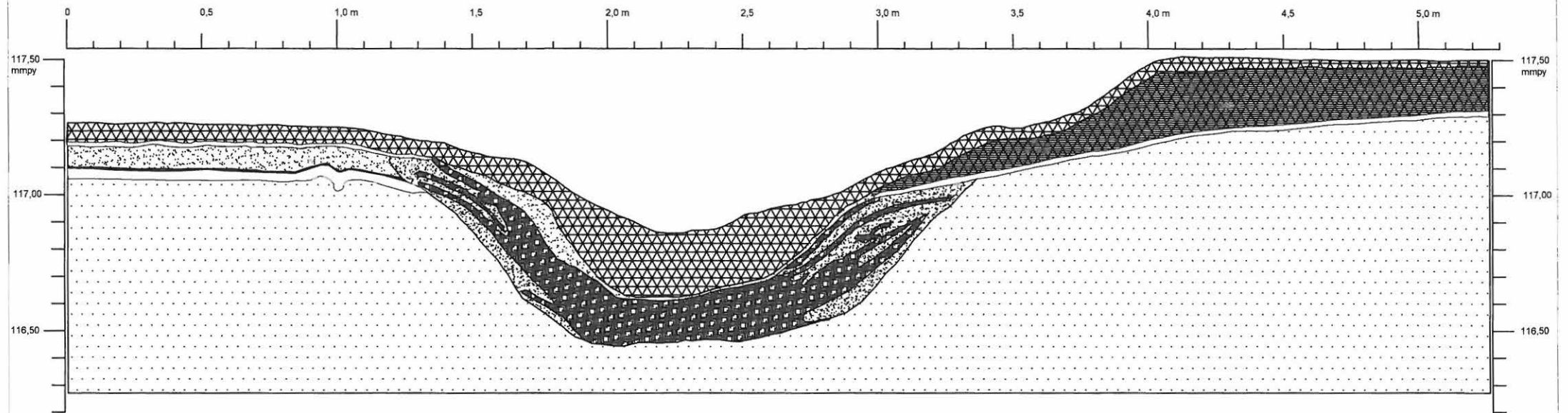
MITTAUSDOKUMENTOINTI
MIIKKA KUMPULAINEN

MK 1:20

Kartta nro. 2

1.16

- Turve
- Maatunut turve
- Huuhtoutumiskerros
- Hiilikerros
- Palanut ruskea hiekka
- Kellertävä hieno hiekka
- Koskematon luonnollinen hiekka
- Vanha maan pinta

PIHTIPUDAS SAPARONIEMI 2004 MIRJA MIETTINEN	Koeoja E, pohjoisseinämän leikkaus
MITTAUSDOKUMENTOINTI MIIKKA KUMPULAINEN	MK 1:20
	Kartta nro. 3

PIHTIPUDAS 3
Saparoniemi N
Koekaivaus 2004

135858

135857

135856

Kaivausalue A sijaitsi 115 M:n terassilla, yleiskuvat lounaasta

135861

135859

PIHTIPUDAS 3
Saparoniemi N
Koekaivaus 2004

135852

135857

Yleiskuva kaivausalueesta A , lännestä

PIHTIPUDAS 3
Saparoniemi N
Koekaivaus 2004

135860

kaivausalue B sijaitsi aivan
115 m törmän reunalla.
Eerik Tirkkonen kaivaa.

135855

Hajanainen kiveys alueella B
koostui osaksi rapautuneista
pikkukivistä; liesikiveyksestä ei
kuitenkaan ollut kysymys.

PIHTIPUDAS 3
Saparoniemi N
Koekaivaus 2004

135854

Miikka Kumpulainen Keski-Suomen museosta dokumentoi hiilimiilun leikkausta koekuopassa E

135850

Kaivausporukkaa kuoppien täyttämisen jälkeen lähtötunnelmissä

kuv. Mirja Miettinen 2004

PIHTIPUDAS 3
Saparoniemi N
Koekaivaus 2005

135849

likamaakuopan leikkaus
koekuopassa D

135853

hiilimiilun leikkaus
koekuopassa E

kuv. Mirja Miettinen 2004